

Lo dicho es válido para el euskera, beneficiario de muy distintas situaciones legales en la comunidad autónoma vasca y en Navarra (véase Urrutia y Arzoz, respectivamente en este libro) e, incluso, el asturiano, cuyo distinto *status* en los territorios de Asturias, Castilla y León e incluso en Miranda (en Portugal, como *mirandés* o *lhengua mirandesa*) no deja de ser considerada, al menos tangencialmente, en esta obra.

En definitiva, este trabajo, aunque concebido como manual de referencia (ciertamente valiosa) para el ámbito del derecho, es igualmente de consulta inexcusable para cualquier lingüista interesado en la realidad idiomática del estado español hoy en día. Pudiéramos echar en falta una cierta atención a la situación propia de otras comunidades autónomas (la citada Castilla y León) o hechos lingüísticos (el andaluz, el bereber de Melilla e, incluso, el reto que representa a futuro la entrada de nuevas comunidades lingüísticas a resultas de los modernos procesos migratorios). El propio dinamismo de las lenguas, expuestas a los intensos cambios sociales que se están operando en nuestro tiempo, y la misma modificación del marco legal de referencia (con el actual proceso de reforma de estatutos de autonomía en España) son suficientes para disculpar estas mínimas carencias en una obra llamada, sin duda, a ser fundamental en su ámbito.

XULIO VIEJO FERNÁNDEZ

Xosé Manuel Sarille, *A impostura e a desorientación na normalización lingüística*, Santiago de Compostela (Candeia editora), 2007, 123 págs.

Este interessante ensaio aparece num momento de grande importancia para o galego: embora tenha o estatuto de língua oficial, está a perder mais falantes do que nunca em toda a sua história. Este livro nom é mais do que umha revisom crítica da situação que está a viver o idioma hoje, fundamentada na pouca resposta que o galeguismo deu às necessidades que a sua situação propunha. Houvo deficiências no discurso teórico e as organizaçoms e instituiçoms públicas implicadas no processo desenvolvérom aquele de um modo pouco ordenado e mesmo confuso.

O currículo de Xosé Manuel Sarille anticipa que é conhededor destes temas. Ele próprio ocupou a presidência de *A Mesa pola Normalización Lingüística*, organización cívica de reivindicación lingüística, entre os anos 1986 e 1997. Também fijo parte da fundaçom de outras associaçoms e organizaçoms como a *Mesa prá Defensa del Galego de Asturias*, a *Mesa para a Defensa do Galego no Bierzo* e a *Fundación Via*

Galego. Por tanto, é preciso supor-lhe um conhecimento que vai acolá do plano estritamente teórico, pois o autor conhece a realidade sócio-política da língua, principalmente dentro do território administrativo da Galiza.

Nas aclaracións, Sarille adianta a visom crítica que vai ofrecer no seu traballo, ao tempo que assinala que «este libro non é un estudo de investigación, senón un ensaio ao que se quixeron incorporar ideas até agora non publicadas nin difundidas. Nel analízanse as prácticas lingüísticas desenvoltas en Galiza desde a instauración da democracia até os nosos días. Esa maneira de proceder provocou o fracaso do idioma galego» (pág. 13).

No prólogo, o autor vai apuntando as liñas que posteriormente vai tratar nos diferentes capítulos do libro. A primeira sería a problemática derivada de serem os filólogos «os protagonistas ideolóxicos e técnicos do proceso normalizador», centrados, às veces, num debate entre dous discursos (isolacionista e reintegracionista) que «foron elaborados nos gabinetes filolóxicos» (pág. 16), o que para Sarille deixa fora deles cuestións vinculadas à dimensom social da língua³⁰. Umha segunda liña sería a falta de política para a língua pensada e feita para os problemas que apresentava, e apresenta, a língua na sociedade galega. O problema estaría em que esse discurso, que afectou as institucións e foi assumido até polas forças nacionalistas com representación institucional, acabaria por nom diferenciar a política lingüística dos agentes políticos mais implicados na reivindicación lingüística daquela outra feita polos partidos estatais.

No capítulo I, *No que se destacan os problemas principais da política de lingua*, Sarille introduz os factores chave que levárom à situação actual. Por um lado, o prestígio da língua subiu na sociedade mas ao tempo que o número de falantes descia até chegar a cifras verdadeiramente alarmantes. Por outro, foi neste tempo quando se produziu a mudançã mais importante: o passo de umha sociedade rural para umha outra urbana –com a consequência fundamental de constituírem os núcleos urbanos os focos de castelhanização mais importantes–. Com a elaboración da Lei de Normalização Lingüística estabeleceu-se para o autor um pacto entre os

³⁰ Esquece o autor a importância que tem o social nas diferentes concepções da língua galega, pois as duas posturas encaram o problema da normalização do galego desde diferentes leituras da realidade sócio-política. Que o debate se desse mais desde ámbitos «filológicos» é resultado do facto de serem estes ámbitos onde, em situações de minorização lingüística, som mais freqüentes este tipo de reivindicações e onde som elaborados os seus discursos teóricos.

diferentes grupos políticos, mas Sarille qualifica a política para a língua de «borrosa» (pág. 21). Assim, nem a mudança política do governo galego, com a participación dos nacionalistas –principais precursores políticos da normalización–, foi a mudar esta inclinación à desordem. O proceso chegou assim a caracterizar-se pola postura na política lingüística que, nas palabras de Sarille, «derívase do progresivo desinterese por actuar no campo da normalización lingüística e da desorientación á hora de idear medidas lóxicas e de ser capaces de practicalas á hora da verdade, que é a hora da xestión» (pág. 24).

O segundo capítulo, *Onde se di que desde o comezo da democracia houbo dous períodos na política lingüística*, centra-se em rebater a idea de que a mudança no mando do goberno da Galiza, em 2005, trás o período de Fraga, trouxo unha mudança na política lingüística. No primeiro momento, as bases criadas polo galeguismo em diversos sectores sociais serveram para garantir as bases legais e institucionais para a normalización. Sarille fala de um período débil, até o ano 1990 com a chegada de Manuel Fraga ao poder, caracterizado pola aprovação das normas legais. Com ele começa o período clientelar, até 2005, onde Fraga «optou xa que logo pola continuidade e elixiu unha política de lingua semellante á que se fixera anteriormente, agora especialmente preguizosa, dispersa e desordenada, de xeito que non molestou tanto como para crear un conflito cos refractarios do seu partido. Tampouco indignou á parroquia galeguista histórica, por chamarlle así, favorable a medidas positivas para o galego» (pág. 33). Mas as medidas positivas para o galego sempre estiveram centradas no ámbito cultural e lingüístico e isto levou a confundir política lingüística com política cultural: «a política lingüística de Fraga non pretendía a extensión do uso do galego, senón simplemente conmemorar a lingua, ou como ten dito Pilar García Negro, desenvolver unha política de homenaxe. Non se idearon mecanismos para a súa extensión e consolidación. A política lingüística foi política cultural, propagandística e de estudo do idioma» (pág. 34). Neste sentido, foi neste tempo quando o goberno de Fraga cunhou aquele famoso concepto de «bilingüismo harmónico» que só serviu para justificar a non-existência de unha verdadeira política lingüística destinada a protexer o galego.

Já no capítulo III, *De cómo se fixo e até onde se chegou na normalización lingüística nos concellos*, o autor describe como as cámaras dos concellos fórom os motores do proceso normalizador, com a cópia dos servizos de normalización lingüística ideados para a Catalunya. O que se procurava era chegar a ter unha administración totalmente galeguizada, mas Sarille assinala que «a atención oral ao público non

aparece entre as medidas de galeguización. Os traballadores municipais deben usar o galego por escrito, mais nunca se debaterá a necesidade de atender oralmente en lingua galega» (pág. 39), este sería un dos casos que levan à conmemoración da lingua, ao simbolismo da escrita no proceso normalizador. Pouco a pouco, estas medidas iriam desenvolvendo na sociedade galega umha opinión favorável para a lingua. Mas a normalización constituí umha arma de dous gumes. Umha das medidas onde o autor é mais crítico é com o desenho das prazas para os servizos de normalización: criou-se um perfil profesional onde só poderiam entrar filólogos. Assim, assinala: «a partir dun momento caía de caixón que o «normalizador» debía ser filólogo. Por outra banda o diñeiro chovía do ceo, é dicir, da Xunta de Galicia. Isto axudou tamén a que os gobernantes locais evitasen conscientemente a reflexión, porque a nova actividade era barata ou gratis para a localidade» (pág. 41). Se no comezo o coñecemento passivo e activo da lingua era imprescindível, posteriormente outro tipo de coñecementos como os sociolóxicos ou os administrativos figeran-se necesarios. O problema fundamental neste nivel está no facto de que nos concellos é reproducida a política «normalizadora» da Xunta, que nom é umha política da lingua senom umha política cultural em galego.

No capítulo IV, *Onde se conta que as universidades non responderon ás demandas de galeguización nin tampouco ás de formación que requeria a política de lingua*, incide de novo no facto da nom-existència de um perfil formativo na titulación de *Filoloxía Galega* adaptado para desenvolver um traballo de normalizador da lingua. As universidades nom souberam, para Sarille, adaptar-se às novas necesidades da sociedade. Enlaçando com o capítulo anterior, descreve as características deste posto na administración, um traballo que «é pois umha especialización que ten que ver coa filoloxía só moi parcialmente, e moito con outras disciplinas como a socioloxía, o dereito, a antropoloxía cultural, o traballo social, a educación social e a xestión institucional e empresarial» (pág. 54). Além disto, Xosé Manuel Sarille é muito crítico com as políticas de normalización desenvolvidas dentro das institucións universitarias e considera negativo centralizar tantos esforços na promoción de investigacións sobre a lingua³¹, porque isto nom normaliza. Se calhar, para o autor a

³¹ Neste sentido, o papel dos lingüistas é importante e tem de ser entendido como umha força mais no traballo dirixido ao obxectivo comum de garantir o futuro de umha lingua em perigo. Como assinala D. Crystal «[...] ya es el momento de que pase a un primer plano el papel o papeles que desempeñan; y digo papeles, porque son varias las tareas de tipo especializado que han de llevarse a cabo con el fin de garantizar el futuro de una lengua. Adaptando un metalenguaje muy

maior carência no ensino superior está no escasso uso do galego no ámbito docente –outra vez, o uso da língua está totalmente regulado na escrita, mas nom acontece isto na oralidade–, o que leva a converter os estudos universitários em galego num factu minoritário. Esta circunstancia evidencia o fracasso das políticas universitarias na normalización da lingua.

O capítulo V, *No que se describe o papel que cumpren a Real Academia Galega e outras entidades con atribucións lingüísticas*, o autor repasa as actuacións da RAG no ámbito lingüístico caracterizadas pola incompetência –fundamentalmente no seu papel de institución normativa–, a demora na aceptación das premissas mais elementais da normalización ou a falta de impulso normalizador. O autor reconece as mudanzas dos últimos anos mas aponta que «hoxe os retos son outros e a Academia segue sen estar á altura das circunstancias» (pág. 62). Neste sentido, Sarille critica o concepto de *auctoritas* que a RAG assume como propio simplemente polas súas atribucións legais, o que supom unha falacia argumental porque legitima a academia apenas polo factu de sê-lo: nas palabras do autor, «a auctoritas é o saber socialmente aceptado e para que a haxa é preciso que se cumpran esas premissas³². Vai por tanto moito máis alá do poder e as atribucións recoñecidas pola lei» (pág. 61). Aléu disto, unha outra questom denunciada neste capítulo é o factu de existirem un grande numero de centros, seminários ou departamentos³³ dedicados ao estudo do galego com unha característica comum a todos eles: «parte dos orzamentos que os sustentan proceden dos que dedica a Xunta de Galicia á normalización lingüística, é dicir, que o seu labor considérase normalizador, cando, como se ten dito noutros

utilizado en la lingüística clínica, puede decirse que estas tareas pueden agruparse en tres clases: la que atañe al diagnóstico y a la evaluación de riesgos; la que afecta a la descripción y el análisis; y la que tiene que ver con la intervención y las reevaluaciones de riesgos». CRYSTAL, David, *La muerte de las lenguas*, Madrid (Cambridge University Press), 2001, pág. 163.

Se bem isto é certo, o factu de centralizar as políticas da lingua neste nível é nom incidir directamente nos problemas que esta presenta e que já están bem diagnosticados polos lingüistas.

³² No caso da RAG esta *auctoritas* concretaria-se para Sarille na «capacidade para emitir criterios esclarecedores sobre a lingua» (pág. 61). De outro modo, para este autor essa *auctoritas* fica nom autorizada porque a RAG actua «banalizando os seus canons formais, a Academia Galega perde brillo, forza e capacidade» (pág. 61).

³³ Entre os principais cita: o Consello da Cultura Galega, o Instituto da Lingua Galega, o Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, a Real Academia Galega, os departamentos das três universidades galegas e a área de terminología do Servizo de Normalización Lingüística da Universidade de Santiago.

capítulos, estas actividades son de estudo, moi indirectamente relacionados coa normalización da lingua» (pág. 69). Para acolá disto, estes centros teñen a característica común de non estarem vinculados de modo nengum, o que provoca que non exista unha coordinación nos traballos e estudos num momento em que a organización sería vital para achegar resultados que favoreceran a normalización do galego. Embora a multiplicidade nas investigacións e estudos poda repercutir em dotar a língua de um maior desenvolvemento no ámbito científico e de melhores ferramentas para os seus usuarios, Sarille denuncia —respeito ao papel do ILG, da RAG e do Ramón Piñeiro— que «prima o particularismo e o beneficio persoal sobre a optimización dos recursos. O fraguismo promove a dispersión e desbota unha planificación racional. Agora, o actual goberno bipartito carece de ideas e non fala da simplificación e coordinación destas institucións. Os gastos son enormes, non teñen obxectivos e desenténdese dos resultados. Dito sinxelamente, sobran institucións e falta unidade, espírito de cooperación e autoridade» (pág. 74).

No capítulo VI, *De cómo moitos exemplos innovadores se converteron en pobres finalidades*, Sarille denuncia como os grupos sociais tamén non teriam estado à altura das circunstancias porque «nunca tiveron unha visión global do problema, nin foron capaces de dominar politicamente o asunto» (pág. 95), o que para Sarille levou à falta da percepción na sociedade das novas visons da língua. Incluso tivérom de asumir determinadas funcións perante a falta de unha resposta das intuicións. Se calhar, bota-se em falta unha crítica maior a respeito do papel que tem desenvolvido nestes anos *A Mesa*: a organización melhor situada, quer política quer economicamente, para fazer pressions neste sentido.

É neste capítulo onde o leitor asturiano encontra o maior punto de interesse de toda a obra porque Sarille analisa o papel desenvolvido pola Mesa prá Defensa del Galego de Asturias. Esta organización foi quem, para Sarille, «impulsou o galego exterior coa finalidade de incorporar á defensa do galego unhas xentes e unhas terras esquecidas por todos, moi importantes simbolicamente e cunha poboación numerosa» (pág. 80). A diferença de outras zonas, como o Bierzo ou as Portelas, para Sarille «o que sucedeu no territorio galego de Asturias é que por parte dos lingüistas se concibiu a lingua como un fin en si mesmo, para o estudo, para o seu cultivo e como un código local sen verdadeiras pretensións de maior amplificación» (pág. 83). Por este motivo foi elaborada unha normativa própria para o Eu-Návia, porque «á propia concepción ideolóxica da lingua, rural e limitada, engadíáselle a tentación dos especialistas por aparecer con outra norma elaborada por eles, coa conseguinte repercusión científica» (pág. 83). Primeiramente, Sarille fai unha

leitura que vai acolá do lingüístico quando qualifica o território mais ocidental das Astúrias de galego, e nom de galegófono. Mas isto, como outro tipo de erros que enlaçam neste capítulo, nom é mais do que o resultado de um forte desconhecimento da realidade sócio-política e cultural das Astúrias. É mais, a própria existência de umha subnorma para esta zona tem muito a ver com a dimensom sociológica e a entidade raiana destas variedades, polo que às vezes para abordar a recuperaçom da língua nos começos é muito necessário reflectir a fala própria na escrita, para obter o objectivo político de involucrar os falantes patrimoniais neste processo. Sarille afirma que «estamos ante unha visión das linguas ruralizada e estática, sen previsión nin horizonte. Un criterio que convida a estudos de carácter académico, mais que resultan inútiles para o desenvolvemento social do idioma» (pág. 84). Tam «inútiles» para esse desenvolvimento, poderia acrescentar-se, como a norma que ele próprio utiliza, pois os modelos de línguas policêntricos com o objectivo da normalizaçom social som possíveis porque pode efectuar-se umha actuaçom local sem perder a perspectiva do global. Se se usa e defende una norma própria para o galegoportuguês falado na Galiza, há argumentos para condenar o uso de umha determinada normativa noutros territórios administrativos nos que se fala a mesma língua?

Já no plano dos estudos dialectais, Sarille considera que todo isto levou à caracterizaçom de umha zona de transiçom lingüística, «un espazo lingüístico peculiar» (p. 84). Como explicarei mais adiante a respeito da manipulaçom da dialectologia, este espaço lingüístico peculiar existe e foi definido por Dámaso Alonso: o problema está nas manipulaçoms que destes estudos dialectais se fígeram, pois o galego-asturiano nom é mais do que um grupo de variedades faladas em parte do Návía-Eu, nom em toda esta terra, mesmo dentro da província de Lugo, e som um galegoportuguês de transiçom para o asturoleonês, a língua vizinha. Transiçom que é comum a todas as variedades lingüísticas surgidas do latim no norte peninsular. O que tem que denunciar-se é a leitura interesseira das divergências dialectais que se fai desde determinados sectores asturianistas, mas também desde determinados sectores galeguistas quando ponhem o seu olhar no português. No caso de línguas envolvidas em processos de substituiçom lingüística nom há muito futuro no facto de esquecer os benefícios que umha perspectiva lingüística global concede quer aos falantes, quer a própria língua.

E se este espazo lingüístico definido pola dialectologia existe, também existe umha outra língua entre o galegoportuguês e o espanhol: o asturoleonês, que recebe nas Astúrias o nome de asturiano. Por certo, umha língua com a suficiente entidade

como para nom ser qualificada por Sarille como «os dialectos bables do español» (p. 84). O autor magnífica a dialectalizaçom do asturiano e serve-se dos argumentos nom lingüísticos dos seitores espanholistas da sociedade asturiana para atacar a entidade glotológica autónoma do asturiano, umha outra língua que sofre umha situaçom de minorizaçom lingüística, muito mais acentuada do que o galego. Mas nom penso que esta visom seja inocente ou produto da desinformaçom, senom que responde a determinadas visons existentes dentro do galeguísmo³⁴ que som preconceituosas com a língua falada deste lado do Návia. Sarille afirma que «os propios dialectólogos asturianos, chegan a negar que aquilo sexa galego, xogándose a credibilidade científica, con tal de impedir unha “invasión de Asturias”» (pág. 85). Esta é umha leitura interesseira da realidade com o único objectivo de procurar a desinformaçom entre o público receptor desta obra na Galiza, pois lingüistas asturianos como, por exemplo, Xulio Viejo³⁵ ou Ramón d'Andrés³⁶ afirmam nas suas obras, sem pudor nenhum, que a fala do Eu-Návia fai parte do galego.

Um dos capítulos mais interessantes é o VII, *Onde se explica que o cisma normativo foi máis que un debate lingüístico*. Defronte ao discurso histórico galeguista de uniom lingüística com Portugal, o autor analisa a idealizaçom da Galiza rural e labrega feita desde as concepçons elaboracionistas que levou à criaçom de umha normativa isolacionista do galego. Da outra banda, situa-se para a idealizaçom histórica feita polo reintegracionismo. A visom isolacionista é para Sarille umha visom ideológica «e remítenos a outras causas fóra das estritamente lingüísticas» (pág. 93) porque a possibilidade de comunicaçom com os

³⁴ Como evidenciam as declaraçons do deputado do BNG no Congreso dos Deputados, Francisco Rodríguez, quando afirmava respeito a reforma do Estatuto de Autonomia de Castilla y León: «soy lingüista y no sé lo que es el leonés» ou «el leonés no es un sistema lingüístico coherente» (GANCEDO, 2007).

³⁵ Descrevendo os limites do dominio lingüístico asturoleonês na sua parte ocidental Viejo afirma: «Más asumida pola tradición filolóxica ye la dixebrá pel occidente de los dominios asturiano-leonés y gallego-portugués d'acordies cola isoglosa de la diptongación de les vocales medies llatines o la palatalización de [-], y que sigue, *grosso modo*, escontra'l sur el meridianu de la desembocadura del Navia», VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio, *La formación histórica de la llingua asturiana*. Uviéu (Trabe), 2003, pág. 28.

³⁶ Este autor descreve a situaçom lingüística das Astúrias do seguinte modo: «Asturies ye trilingüe: fáense dos llingües formaes históricamente nel propiu territoriu, l'asturianu y el gallegu, y una orixinariamente de fuera, el castellanu, que ye yá idioma mayoritariu». ANDRÉS, Ramón d', *Reivindicación lingüística: unes reflexones*, Uviéu (Ámbitu), 2000, pág. 29.

portugueses demonstraria o facto de estarmos diante de umha única língua³⁷. O próprio Sarille entende que «a idealización pasadista aldeá utiliza a dialectoloxía como principal instrumento científico, magnifica o estudo da língua sobre o territorio, sobre o que resta desa aldeia e afástase conscientemente doutras disciplinas que amplificarían a visión e abriríanse a outros espazos da mesma lingua que non forman parte da propia terra. Sacrifícase a unidade do idioma común a favor dunha reafirmación doméstica, empobrecedora e particularista» (pág. 96), mas esquece que a dialectologia e o estudo da língua no território constitui um dos pontos onde o consenso sobre a unidade galegoportuguesa é maior no âmbito científico; esta mesma metodologia serviu para que Luís Filipe Lindley Cintra (1971), por pôr um dos exemplos mais significativos, analisara os dialectos galegos dentro da continuidade lingüística galegoportuguesa. O problema nom está na dialectologia, senom na má utilización que desde determinadas poses se fai dos estudos dialectológicos. Neste ponto, aquilo que é necessário perguntar é porque o isolacionismo galego magnifica as suas diferenças lingüísticas com Portugal e nom actua do mesmo modo com a maior parte dos territórios de língua galegoportuguesa que fam parte do território espanhol? De igual modo que o isolacionismo asturiano utiliza interesseiramente a descriçom feita pola dialectologia dos falares mais ocidentais das Astúrias³⁸, há isolacionismo galego que se serve da dialectologia para justificar ideologicamente a existência de umha língua galega autónoma. Além disso, como Sarille aponta no final do trabalho, a percepçom social neste ponto, trás séculos de castelhanizaçom e minorizaçom lingüística, fai que a visom isolacionista nom produza um rejeitamento na sociedade galega. Dentro das críticas ao reintegracionismo, Sarille entende que hoje é um movimento marginal, apoiado no nacionalismo radical e que centrou a sua táctica na reivindicaçom de umha outra ortografia para o galego. Esquece o autor o silenciamento oficial das poses reintegracionistas, que é o que o leva à “marginalidade”, nom a própria elaboraçom teórica onde o próprio Sarille considera «manteren un nivel mais que aceptábel» (pág. 98). Porém, assinala

³⁷ Este argumento nom é válido, pois nunca pode evidenciar este facto que estamos diante de umha mesma língua. É mais, entre as variedades lingüísticas próximas e vizinhas há umha comunicaçom que nom se traduz no facto de estarmos diante da mesma língua.

³⁸ Veja-se por exemplo o estudo da Academia de la Llingua Asturiana sobre as variedades lingüísticas do Návia-Eu: *Informe sobre a fala ou gallego-asturiano. Úa perspectiva histórica, social e lingüística*, Uviéu (Academia de la Llingua Asturiana), 2006.

como «a tendencia reintegracionista esqueceuse de apostar por unha práctica que propiciase a ruptura desas fronteiras. Calcaban o esquema da tendencia oposta: afirmar a lingua, elaborar a norma e tratar de facela hexemónica (...) obsérvase que a vitoria das normas reintegracionistas tampouco garantiría ningún tipo de contacto co mundo lusófono. Apenas variaría a condición illada da lingua» (pág. 97), mas o autor parece ignorar que o que o reintegracionismo, ou parte do reintegracionismo, procura é dar-lhe a lingua umha norma que a dote de todas as funcionalidades dentro da sociedade galega e para isso inserta um modelo normativo mais, num sistema policêntrico como é o galegoportuguês. Isto é necessário desde umha perspectiva social e política: recolher as particularidades lingüísticas da Galiza nom impede, finalmente, a juntança da lingua com o resto de variedades do galegoportuguês.

O capítulo VIII, *No que se tiran algunhas conclusións eponse punto final*, constitui um resumo das ideias principais do texto, centradas no facto do fracasso das políticas normalizadoras, com umha forte crítica, de novo, para a responsabilidade dos nacionalistas do governo com a impostura e a desorientaçom na normalizaçom de um idioma que, de nom mudar a situaçom, acabará na consecuçom do processo de substituiçom lingüística assentado hoje na sociedade galega.

Finalmente, é muito estimável a presença de dois anexos no final do livro. O primeiro, *Para unha nova lingüística municipal*, corresponde a prosposta de A Mesa, e nela som apontadas linhas de trabalho no âmbito da normalizaçom que permitam mudar as políticas da lingua nos concelhos. O segundo recolhe as *Bases da convocatoria para unha praza de persoal para o servizo de normalización lingüística*; nelas o leitor encontra as modificaçoms que Sarille propunha para a escolha dos técnicos encarregados de levar adiante o processo normalizador.

MARÍA CUETO FERNÁNDEZ

BIBLIOGRAFÍA

ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA, *Informe sobre a fala ou gallego-asturiano. Úa perspectiva histórica, social e lingüística*, Uviéu (Academia de la Llingua Asturiana), 2006.

ANDRÉS, RAMÓN D', *Reivindicación lingüística: unes reflexones*, Uviéu (Ámbito), 2000.

CINTRA, LUÍS FILIPE LINDLEY, «Nova proposta de classificaçom dos dialectos galego-portugueses», *Boletim de Filologia*, 22 [1-2] (1971), páxs. 81-116.

CRYSTAL, DAVID, *La muerte de las lenguas*, Madrid (Cambridge University Press), 2001.

GANCEDO, E[milio], «Rodríguez (BNG): “El leonés no es un sistema lingüístico coherente”», *Diario de León*, 27-IV-2007.

VIEJO FERNÁNDEZ, XULIO, *La formación histórica de la llingua asturiana*, Uviéu (Trabe), 2003.

Juan Carlos Moreno Cabrera, *El nacionalismo lingüístico. Un ideología destructiva*, Barcelona (Ediciones Península), 2008, 223 páginas.

Juan Carlos Moreno Cabrera es, sin lugar a dudas, el más destacado estudioso de la diversidad lingüística en España, cuestión a la que se ha sabido aproximarse en los últimos años tanto desde perspectivas estrictamente descriptivas o teóricas como desde planteamientos sensibles a las muchas implicaciones sociales de este aspecto consustancial al lenguaje humano. Desde el primer punto de vista, es autor de obras fundamentales como *La lingüística teórico-tipológica* (Gredos, 1995), *Introducción a la lingüística. Enfoque tipológico y universalista* (Síntesis, 1997) o *El universo de las lenguas. Clasificación, denominación, situación, tipología, historia y bibliografía de las lenguas* (Castalia, 2003), esta última una de las obras enciclopédicas más importantes a nivel internacional sobre la situación lingüística del mundo. Adoptando planteamientos socio-políticos, e incluso éticos, ha escrito asimismo las obras *La dignidad e igualdad de las lenguas. Crítica de la discriminación lingüística* (Alianza, 2000), *De Babel a Pentecostés. Manifiesto plurilingüista* (Horsori, 2006) y, finalmente, la obra que aquí me ocupa, *El nacionalismo lingüístico. Una ideología destructiva* (Península, 2008).

La idea central de este nuevo libro de Juan Carlos Moreno Cabrera puede ser resumida del siguiente modo. El nacionalismo lingüístico basa la construcción de su ideología en la confusión especiosa entre, de un lado, el tipo de dinámicas de variación al que las lenguas están sujetas como fenómenos naturales y, de otro lado, los procesos de carácter socio-político que sirven para privilegiar unas variantes lingüísticas sobre otras a diferentes efectos prácticos. Se da así carta de naturaleza a la posición socialmente predominante de unas variantes lingüísticas, cuya superioridad se supone objetivamente sancionada, sobre otras, cuya marginalidad se deja fácilmente explicar por su objetiva inferioridad frente a aquellas. Entiende Moreno Cabrera que tal ideología es, por tanto, una manifestación viva del llamado «darwinismo social», no sólo en la medida en que se ofrece como un modelo de